

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ САНАЦІЇ В ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Вікторія Кабай
аспірант кафедри
міжнародного
обліку і аудиту
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

У статті досліджено організаційно-правовий механізм проведення фінансового оздоровлення, сформовано власне трактування терміну «санация», здійснено класифікацію досудових санаційних заходів, складено структуру плану санації та сформовано звіт керуючого санацією.

Постановка проблеми. Розвиток економіки України вимагає нової економічної політики держави, яка полягає у встановленні акцентів на розвиток не зовнішньоекономічної діяльності, а стимулюванні та активізації внутрішнього ринку. Саме підприємства є основою фінансової системи, що дозволяє їй стабільно функціонувати та розширюватись. Тому так важливо здійснювати відповідне регулювання їх діяльності.

За даними Державної статистики України, кількість діючих суб'єктів господарювання щорічно зменшується, що призводить до погіршення фінансово-економічного становища країни в цілому (табл. 1).

Питома вага кожного із сегментів залишається стабільною, що свідчить про проблеми у державному регулюванні діяльності всієї системи. Як наслідок, найбільша кількість позовних заяв до арбітражних судів надходить у зв'язку з банкрутством підприємств. А воно в свою чергу веде за собою: зростання рівня фінансового ризику для постачальників і споживачів підприємства-банкрута, що в результаті призведе до збитків у їх діяльності; зниження рентабельності капіталу кредитних установ, що надали фінансові ре-

сурси у тимчасове користування даному суб'єкту; зниження обсягу податкових платежів та відрахувань до бюджетів різних рівнів, що не дозволить сформувати необхідні обсяги дохідної частини бюджету і призведе до невиконання програм економічного та соціального розвитку регіонів і країни загалом. Важливим є те, що значна кількість підприємств, що знаходяться в провадженні справи про банкрутство, тимчасово потрапили у скрутне становище і здатні розраховатися зі своїми кредиторами та продовжити діяльність. Саме тому, не допущення банкрутства і ліквідації підприємства, а збереження функціонування, задоволення претензій кредиторів, продовження діяльності, застосування процедури санації для відновлення конкурентоспроможності, ліквідності, платоспроможності та прибутковості підприємства-боржника є таким важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізм фінансової санації в Україні розглядається вже досить тривалий час багатьма вітчизняними вченими. Галенко О.М. розглядає облік і аналіз процесів ліквідації та санації підприємств України на стадії банкрутства, Панченко Є.Г., - досліджує кризовий менеджмент підприємств, Пан-

Таблиця 1

Кількість та питома вага підприємств України за розмірами за 2010-2012 роки [8]

Роки	Усього		Великі		Середні		Малі	
	Кількість	Питома вага	Кількість	Питома вага	Кількість	Питома вага	Кількість	Питома вага
2010	378810	100	586	0,2	20983	5,5	357241	94,3
2011	375695	100	659	0,2	20753	5,5	354283	94,3
2012	364935	100	698	0,2	20189	5,5	344048	94,3

чук Л.В., - методику управління діяльністю ТНК з метою запобіганню банкрутству в умовах глобального середовища, Терещенко О.О., - фінансову санацію та банкрутство підприємств. Однак, організаційно-правовий механізм санації ще не достатньо досліджений і потребує особливої уваги.

Метою статті є характеристика організаційно-правового механізму санації в фінансовому секторі України та надання рекомендацій щодо покращення його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Згідно з діючим Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» зі змінами та доповненнями, щодо борж-

ника застосовуються чотири процедури банкрутства (табл. 2).

Найвигіднішим виходом з процедури банкрутства для підприємства є санація. Вона дозволяє зберегти функціонування підприємства, оздоровити фінансовий стан, відновити платоспроможність та вийти з кризового становища. Термін «санація» походить від латинського «sanare» - оздоровлення, одужання. Протягом багатьох років вчені намагаються розкрити його суть (табл. 3).

Проте, на нашу думку, такі трактування цілей санації, механізму її проведення, перелік санаційних заходів є недостатньо точно окреслені, оскільки запобіганню банкрутству ще не означає

Таблиця 2

Процедури банкрутства, що застосовуються до боржника [5]

Назва процедури	Визначення
Розпорядження майном боржника	Система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження, ефективного використання майнових активів боржника, проведення аналізу його фінансового становища, а також визначення наступної оптимальної процедури (санації, мирової угоди чи ліквідації) для задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів.
Мирова угода	Домовленість між боржником і кредиторами стосовно відстрочки та/або розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, яка оформляється шляхом укладення угоди між сторонами.
Санація (відновлення платоспроможності)	Система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобіганню визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.
Ліквідація банкрута	Припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення вимог кредиторів шляхом продажу його майна.

Таблиця 3

Визначення терміну «санація»

Автор	Визначення
Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [5]	Санація - система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобіганню визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.
	Досудова санація - система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, кредитор боржника, інші особи з метою запобіганню банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до порушення провадження у справі про банкрутство.

Юридичний словник [3]	Санація - система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.
Вікіпедія [7]	Санація економічна - система заходів, які здійснюються для запобігання банкрутства і фінансового оздоровлення підприємств і банків за допомогою держави і крупних банків.
	Санація — це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості та конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді.
	Санація — це сукупність усіх можливих заходів, які спроможні привести підприємство до фінансового оздоровлення.
	Санація - це система заходів, яка здійснюється під час провадження у справі про банкрутство, з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі, або частково вимог кредиторів.
Великий бухгалтерський словник Азріліян А. Н. [2]	Санація - реорганізаційна процедура, коли власником підприємства-боржника, кредитором (кредиторами) або іншими особами надається фінансова допомога підприємству-боржнику.
Економічна енциклопедія [2]	Санація - комплекс дій, заходів, вживаних державою, її органами, банківськими інституціями, спрямованих на попередження фінансового спаду, банкрутства організацій, фірм різної форми власності, поліпшення їхнього фінансового стану.
Юридична енциклопедія Шемшученко Ю. С. [2]	Санація - система економічних, правових, та організаційних заходів, що здійснюються державою або іншим власником з метою поліпшення фінансового становища підприємств чи банків, запобігання їх банкрутству та можливій ліквідації, а також підвищення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта.
Фінансово-економічний словник Загородній А. Г. [2]	Санація - оздоровлення фінансового стану підприємства через систему фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційних та соціальних заходів для запобігання його банкрутству чи підвищення конкурентоспроможності.
Український економічний термінологічний словник термінів [6]	Санація – система державних та банківських заходів щодо запобігання банкрутству підприємств, фірм, поліпшенню їх фінансового стану за допомогою кредитування, реорганізації, зміни виду або іншим чином.
Економічний словник Завадський Й. С. [4]	Санація – система заходів, які проводяться державою з метою запобігання банкрутства підприємств або підвищення їх конкурентоспроможності.
	Санація - система заходів із метою запобігання банкрутству та фінансового оздоровлення підприємства за допомогою держави і банківських структур.
Енциклопедичний словник бізнесмена [13]	Санація – система заходів, здійснюваних для запобігання банкрутств промислових, торговельних, банківських монополій.
Б. Бекендерфе та М. Геринг [11]	Санація – комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного та соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання зі стану кризи та відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.
Бланк І. О. [9]	Санація – заходи фінансового оздоровлення підприємств, які реалізуються з допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб і спрямованих на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації.
Канарейкін С. Н. [10]	Санація – сукупність заходів для оздоровлення підприємства без допомоги кредиторів.
Національний банк України [1]	Фінансове оздоровлення банку - відновлення платоспроможності банку та приведення фінансових показників його діяльності у відповідність із вимогами Національного банку України.

оздоровлення та повного виходу підприємства з фінансової кризи, а названі заходи, по-перше, не є вичерпними і, по-друге, не розкривають принципів методологічних підходів до вибору тих чи інших форм санації. Використавши все раціональне, що є в кожному з цих трактувань можна сформулювати одне універсальне визначення. На нашу думку, санація - система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових, управлінських, інвестиційних та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості, рентабельності та конкурентоспроможності підприємства-боржника у довгостроковому періоді, а також задоволення частково або у повному обсязі вимог кредиторів, шляхом реструктуризації підприємства, активів та джерел їх утворення та/або зміни організацій-

но-правової та виробничої структури боржника.

Санація боржника здійснюється з дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Господарський суд за клопотанням комітету кредиторів виносить ухвалу про введення процедури санації строком на шість місяців. За вмотивованим клопотанням керівника санації чи комітету кредиторів, цей строк може бути продовжено господарським судом, але не більше ніж на дванадцять місяців. Прийняття та реалізація рішення про санацію суб'єкта господарювання здійснюється у певній послідовності (рис. 1.).

Передбачені чинним законодавством підходи до проведення санації боржників в Україні вимагають використання різних процедур, які можна класифікувати за чотирма основними напрямками (рис. 2.).

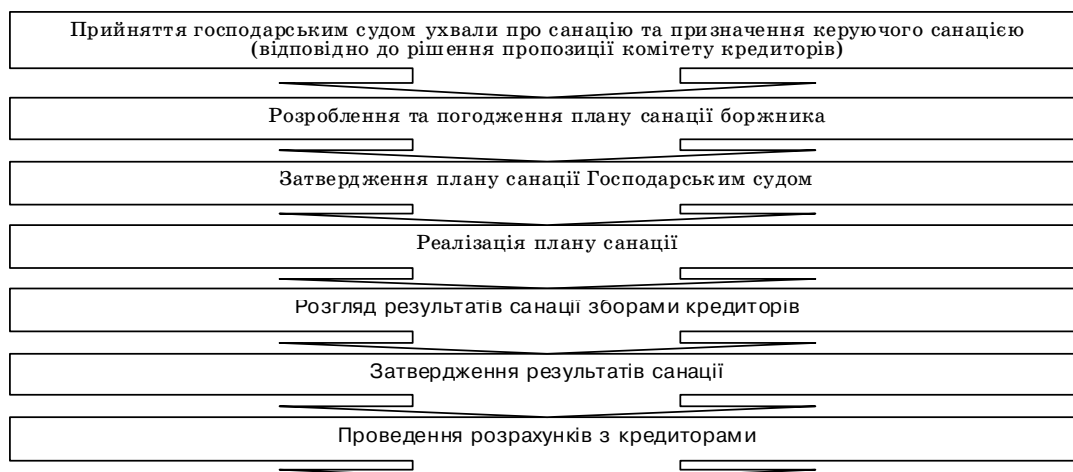

Рис. 1. Послідовність дій прийняття та реалізації рішення про санацію [12]

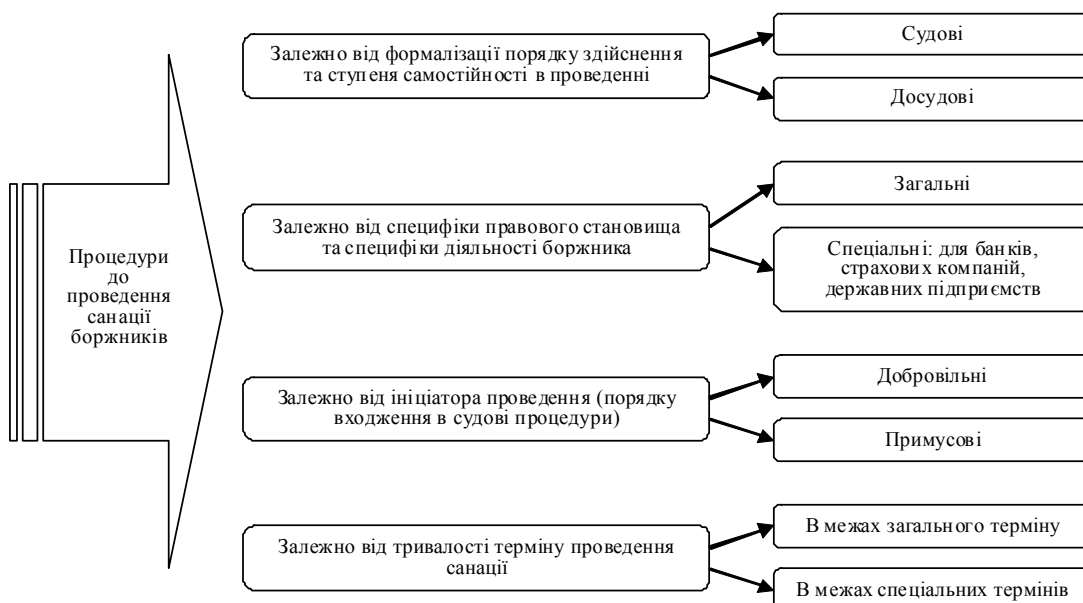

Рис. 2. Класифікація процедур для проведення санації боржників

Оскільки в Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначено можливість досудової санації, і вона може передбачати достатньо широкий та різноманітний перелік санаційних дій та заходів, які стали предметом розгляду та спроб класифікації у працях багатьох дослідників, доцільно узагальнити їх напрацювання (табл. 4).

Відповідно до статті 29 розділу II Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнан-

ня його банкрутом», протягом трьох місяців з дня винесення ухвали про санацію боржника, керуючий санацією зобов'язаний подати суду розроблений та схвалений комітетом кредиторів план санації боржника. План санації обов'язково повинен містити заходи щодо відновлення платоспроможності боржника, передбачати строк її відновлення і забезпечення погашення вимог кредиторів з урахуванням черговості та заборгованості боржника з виплати заробітної плати (рис. 3.).

Таблиця 4

Класифікація досудових санаційних заходів

Класифікаційна ознака	Види
За критеріями формалізації порядку здійснення процедур санації	Досудова санація
	Судова процедура санації
За джерелами мобілізації фінансових ресурсів	Автономна санація
	Гетерономна (зовнішня) санація
Залежно від мети проведення і часових обмежень	Оперативна санація
	Стратегічна санація
Залежно від суб'єктів антикризового процесу	Санація за згодою окремого кредитора
	Незалежна санація
Залежно від джерел коштів, що використовуються для проведення санації	Санація за рахунок мобілізації вкладених ресурсів
	Санація за рахунок власників підприємства
	Санація за рахунок коштів кредиторів
	Санація за рахунок коштів персоналу
	Санація за рахунок коштів інвесторів
	Санація за рахунок коштів податкової служби
	Санація за фінансової та іншої підтримки держави та місцевих органів влади
Залежно від функціонального спрямування	Організаційно-правова санація
	Техніко-технологічна санація
	Виробнича (операційна) санація
	Соціальна (кадрова) санація
	Маркетингова (збутова) санація
	Фінансово-економічна санація
	Інвестиційна санація
Корпоративна санація	

Рис. 3. Заходи щодо відновлення платоспроможності боржника, які містить план санації

Також він може містити умови про: виконання зобов'язань боржника третіми особами; задоволення вимог кредиторів іншим способом, що не суперечить законодавству; відшкодування коштів, витрачених на проведення зборів акціонерів та (або) засідань органів управління боржника. Структура плану санації не регламентується (крім державних підприємств та підприємств із частковою державною власністю), однак, враховуючи практику застосування, можна сформулювати основні розділи (табл. 5).

План санації вважається схваленим, якщо він підтриманий на засіданні комітету кредиторів більш як половиною голосів кредиторів - членів комітету кредиторів. Господарський суд затверджує схвалений та погоджений план санації боржника і виносить ухвалу про затвердження плану санації. Якщо протягом шести місяців з дня винесення ухвали про санацію

до господарського суду не буде поданий план санації боржника, господарський суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

За п'ятнадцять днів до закінчення строку проведення процедури санації, визначеного планом санації, а також за наявності підстав для дострокового припинення процедури санації керуючий санацією зобов'язаний надати комітету кредиторів письмовий звіт і повідомити членів комітету кредиторів про час і місце проведення засідання комітету кредиторів. Звіт керуючого санацією повинен містити: баланс боржника на останню звітну дату; розрахунок прибутків і збитків боржника; відомості про наявність у боржника грошових коштів, які можуть бути спрямовані на задоволення вимог кредиторів боржника; відомості про дебіторську заборгованість боржника на дату подан-

Таблиця 5

Структура плану санації

Пункт плану	Зміст
Преамбула	Емблема, назва організації, юридична адреса, телефон, електронна адреса, заголовок тексту.
Загальні положення	Нормативно-правова база, на основі якої проводитиметься санація, цілі плану, оцінка причин виникнення неплатоспроможності, характеристика розмірів та структури кредиторської заборгованості, основні аргументи, які обґрунтують можливість відновлення платоспроможності.
Загальні відомості про підприємство	Правовий статус та структура власності, розмір статутного капіталу, галузь та вид діяльності.
Моніторинг фінансово-господарського стану боржника та причин неплатоспроможності	Результати аналізу фінансово-господарської діяльності, фінансового стану, активів та джерел їх утворення, результатів діяльності, переваг та недоліків підприємства, узагальнюються результати діагностики причин неплатоспроможності.
Аналіз структури боргу	Структура та обсяг кредиторської заборгованості за кожним окремим кредитором, зазначаються терміни та черговість погашення.
Діагностика макросередовища підприємства	Результати аналізу загроз та можливостей і окреслюються резерви підвищення ефективності діяльності та відновлення платоспроможності
Основні заходи щодо відновлення платоспроможності боржника	Перелік конкретних заходів, які будуть реалізовуватись для погашення кредиторської заборгованості у розрізі кредиторів з термінами погашення та зазначенням сум, організаційні зміни в роботі підприємства.
Фінансування виконання плану санації	Зазначення джерел фінансування плану санації за напрямками їх використання, оплата праці керуючого санацією.
Умови участі інвестора	Повний перелік інвесторів із зазначенням обсягу та термінів надання і погашення заборгованостей та умови передання їм майнових прав.
Відповідальність	Містить інформацію про покарання сторін за невиконання умов плану санації.
Прогнозні результати виконання плану санації	Стратегічний аналіз та прогнозування результатів діяльності підприємства з урахуванням зазначених планом санації процедур та термінів.
Дата, підпис	Прізвище, ініціали, підпис керуючого санацією, дата .

ня звіту та про нереалізовані права вимоги боржника; відомості про стан кредиторської заборгованості боржника на дату подання звіту. Затвердженої форми звіту керуючого санацією немає, на нашу думку, її доцільно встановити (табл. 6).

Звіт керуючого санацією, розглянутий комітетом кредиторів, і протокол засідання комітету кредиторів не пізніше п'яти днів після дати проведення засідання комітету кредиторів надсилаються до господарського суду. До звіту керуючого санацією додаються реєстр вимог кредиторів і в разі скарги кредиторів, які голосували проти прийнятого комітетом кредиторів рішення або не брали участі в голосуванні. Про затвердження звіту керуючого санацією або про відмову в затвердженні зазначеного звіту чи затвердження мирової угоди виноситься ухвала.

ВИСНОВКИ

В умовах фінансової кризи внаслідок високої динаміки трансформаційних процесів підприємства не встигають реагувати на потоки змін, що викликає постійну потребу їх оздоровлення. Тому, фінансова санація стала об'єктивною реальністю ринкового господарювання. Розкриття її сутності і видів науковцями досить суперечливе і має певні недоліки, усунення яких допоможе краще використовувати цей механізм для відновлення платоспроможності та нормального функціонування підприємства. Нормативно-правова база в Україні з питань санації підприємства також не є досконалою і вимагає ряду заходів: шляхом впровадження кодексу етичної поведінки учасників санації, що дозволить підвищити рівень проведення усіх процедур, пов'язаних із неплатоспроможністю та банкрутством; регламентування структури плану са-

Таблиця 6

Звіт керуючого санацією

Комітету кредиторів у справі санації підприємства		
Звіт керуючого санацією		
На підставі ст. 21 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»		
Група показників	Сума	
	На початок процедури санації	На кінець процедури санації
Балансові показники:	-	-
-	-	-
Дебіторська заборгованість:	-	-
-	-	-
Кредиторська заборгованість:	-	-
-	-	-
Прибутковість/збитковість	-	-
-	-	-
Готівкові активи:	-	-
-	-	-
Безготівкові активи:	-	-
-	-	-
Розміри погашених боргів:	-	-
-	-	-
Рішення:		
- припинити санацію у зв'язку з погашенням боргів	✓	
- припинити санацію у зв'язку з укладанням мирової угоди	×	
- продовжити строк санації	×	
- відкрити процедуру банкрутства (ліквідації) підприємства	×	
Керуючий санацією	Прізвище, ініціали	Підпис

нації; введення єдиної форми звіту керуючого санацією; уточнення суперечливих моментів щодо оцінки фінансового стану боржника. Крім того, зменшити перешкоди для застосування процедури санації, а саме: спростити механізм та скоротити витрати часу і фінансів. Також слід підвищити професіоналізм керуючих санацією за рахунок проведення семінарів, тренінгів, які дозволили б обмінюватися досвідом у відновленні платоспроможності та реорганізації підприємств. Таким чином, фінансова санація стане потужним інструментом відновлення платоспроможності, ліквідності, рентабельності та прибутковості вітчизняних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. www.bank.gov.ua
2. www.cyclop.com.ua
3. www.kodeksy.com.ua
4. www.library.tneu.edu.ua
5. www.ligazakon.ua
6. www.marazm.org.ua
7. www.uk.wikipedia.org
8. www.ukrstat.gov.ua

9. *Бланк И.А.* Основы финансового менеджмента / И.А Бланк. - В 2т. - К.: Ника-Центр, 1999. - 592 с.

10. *Канарейкин С.Н.* Экономика: теория и практика. - в 2-х т. - СПб.: Дорваль; Лига, 1993. - Т.1. - 250 с.

11. *Лігоненко Л.О.* Антикризисное управление предприятием: учебник / Л.О. Лігоненко. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. - 824 с.

12. *Лігоненко Л.О.* Банкротство та санація суб'єктів господарювання в Україні: монографія / Л.О. Лігоненко, О.О. Хіленко, І.І. Дянков; за ред. Л.О. Лігоненко. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. - 348 с.

13. *Молдованок М.І.* Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика / за заг. ред. М.І. Молдованова. - К.: Техніка, 1993. - С. 643.